

Motion till riksdagen

1989/90:Jo827

av Lars Werner m.fl. (vpk)

Mindre avfall – mindre belastning

Mindre avfall – mindre belastning

Varje svensk producerar 310 kg avfall per år. Volymen på hushållsavfallet har ökat med 5 000 procent sedan början av 1950-talet. Många soptippar är nu fulla och deras koncessionstillstånd går ut inom de närmaste åren. Söfbränningen har negativa miljökonsekvenser. För att komma till rätta med avfallsproblemen krävs att produktion, konsumtion och återvinning kännetecknas av cykliska förlopp där energi- och materialförlusterna minimeras. Det krävs också att de materialförluster – avfall – som ändå uppstår har en så låg inverkan på naturen att miljön och människorna inte skadas.

Den rika delen av världen förbrukar det mesta av jordens tillgångar. Och vi gör det på ett sådant sätt att vi ödelägger naturen och därmed de kommande generationernas livsmiljöer. För att komma tillrätta med de grundläggande miljöproblemen, till vilka de växande avfallsbergen hör, måste vi i grunden förändra vår produktion och konsumtion. En rättvis fördelning mellan världens folk och mellan fattiga och rika måste komma till stånd. Det förutsätter en förändrad maktbalans. Resursbevarande, med natur och råvaror varsamma produktionssystem, måste etableras.

Minska avfallsmängderna

En fjärdedel av hushållsavfallet är förpackningar. Det innebär att hälften av volymen består av förpackningar. Ett sätt att minska sopvolymen är att inte producera så mycket förpackningar. Speciellt sådana förpackningar som ej går att återanvända eller återvinna.

Av förpackningarna tillverkas 30 procent vardera av metall, plast och kartong/papper. Endast 10 procent är gjort av glas. Förpackningsindustrierna gör lysande affärer. För konsumenterna är förpackningarna en ekonomisk belastning. En medelstor svensk familj betalar 3 000 kronor om året för enbart förpackningar.

Glasförpackningar som på ett enkelt sätt kan återanvändas får en allt mindre marknad. En glasflaska kan återanvändas 37 gånger för att sedan återvinnas. 1982 dracks tre fjärdedelar av all läsk ur returglas, 1988 var siffran nere i hälften. PLM:s prognos för 1992 är att endast var tredje läsk då förpackas i returglas.

Den s.k. PET-flaskan används i allt större grad. Den har hittills varit en engångsförpackning. I årets budgetproposition föreslår regeringen att PET-flaskan som engångsförpackning ska vara avvecklad senast den 1 juni 1991. Den ska då ersättas av en retur PET-flaska. Denna retur PET-flaska ska kunna återanvändas 20 gånger.

Aluminiumburken har också en stor andel av dryckesförpackningsmarknaden. 750 miljoner burkar per år tillverkar PLM åt svenska bryggerier. 80 procent av aluminiumburkarna lämnas tillbaka. Detta ska jämföras med returglasets siffra som är 98-99 procent. Aluminiumburken kan dessutom ej återanvändas utan enbart återvinnas.

Naturskyddsföreningen har på grundval av PLM:s egna siffror räknat ut att returburken är 40 procent mer energikrävande än returglaset. Returburkarnas lock är behandlade med PVC-lack som åstadkommer dioxinutsläpp vid återvinning. Aluminium utvinns ur mineralen bauxit. Bauxit bryts i dagbrott i framför allt tropiska länder. Ett av hoten mot tropisk regnskog är dessa dagbrott.

I princip kan alla drycker tillhandahållas i returglas, i Skåne pågår t.ex. ett lovvärt försök med mjölk i returförpackningar, den s.k. stålkossan.

Vi anser att alla PET-flaskor skall förbjudas, både engångs och returvarianten. Vi anser också att aluminiumburken skall förbjudas.

Därmed kommer returdryckesförpackningarna att gynnas och kunna bli det dominerande förpackningssystemet.

Onödiga förpackningar ska undvikas. Om inte varan i sig själv kräver dubbla förpackningar och producenterna ändå använder detta system bör de åläggas en straffavgift. Förpackningar som ej kan återanvändas skall kunna återvinnas på ett miljö- och energimässigt acceptabelt sätt. Den nya dryckesbacken med sitt innehåll av bly, borde ha varit så dyr att tillverka, att det skulle ha varit en kommersiell omöjlighet.

Vi anser att förpackningar skall beskattas i förhållande till energiåtgång, miljöpåverkan och nytta.

Vi noterar att regeringen och förpackningsindustrin äntligen anslutit sig till vårt gamla krav att PVC ej ska användas till förpackningar, men vi menar också att det ska gälla importerade produkter.

Ett returburkssystem med standardiserade glasburkar bör införas. Burkarna pantbeläggs.

Kommunalt ansvar

Det är bra att regeringen nu begär att kommunerna gör en inventering av allt avfall och att de ska upprätta avfallsplaner. Statens naturvårdsverk ska ha det övergripande ansvaret.

Vi föreslår dessutom att kommunerna fullt ut ges ansvaret för allt avfall från och med 1 januari 1993. Självfallet måste staten bära en del av de samhällliga kostnaderna för denna nya uppgift som läggs på de redan hårt belastade kommunerna.

Enligt propositionen skall "avfallsproducenter" vara skyldiga att lämna uppgifter till kommunen så att avfallsplanering kan göras. Vi anser att begreppet "avfallsproducent" är något vagt. Det bör klart sägas ut att skyldig-

heten att lämna uppgift åligger producenter och verksamheter generellt. Formerna för detta uppgiftslämnande måste systematiseras. Vi anser att styrmedlen materialbalanser, produktanalyser och kvittblivningsspecifikationer skall användas och standardiseras. Statens naturvårdsverk bör ges i uppgift att utarbeta normer.

Mot. 1989/90
Jo827

Källsortering

Källsortering gör det möjligt att återvinna stora delar av hushållsavfallet. Källsortering gör det också möjligt att redan i hushållen sortera ut det speciellt miljöfarliga avfallet, såsom batterier, brandvarnare, lösningsmedel etc. Det pågår lovvärda källsorteringsprojekt i allt fler kommuner. Regeringens budgetproposition föreslår att från och med 1994 ska allt avfall källsorteras. Detta är ett mycket positivt initiativ. Men för att detta ska fungera i verkligheten krävs det att byggnader, affärer m.m. anpassas till detta. Det är omöjligt att bygga källsorteringen på de system som finns idag, det skulle göra en enskild konsuments tillvaro för krånglig. Vi kräver en genomtänkt plan för källsortering. Riksdagen har tidigare bifallit motion från vpk om att anpassa byggnormer m.m. till källsortering, men detta har ännu inte gjorts.

Vi anser också att det i lag tydligare behöver markeras att källsortering skall vara grundprincipen vid all avfallshantering.

För att underlätta för konsumenterna skall miljömärkning införas som upplyser om produktens miljöpåverkan och dess återvinningsprocess.

Avfallsförbränning

Sveriges sopförbränningsanläggningar har olika slags rening, men inte någon av dessa anläggningar är miljömässigt acceptabel. En sopförbränningsanläggning är en kemisk fabrik där inte någon vet vad som egentligen produceras i form av utsläpp. Av de miljöfarliga kolvätena i sopröken är bara en procent identifierade, däribland de klorerade dioxinerna. Vad innehåller de övriga 99 procenten och vad är hälso- och miljöeffekterna av dessa?

Gruppen dioxiner och dibensofuraner består av 210 olika ämnen. I denna grupp finns det 12 ämnen, "the dirty dozen", som tillhör de farligaste ämnena som människan i dag känner till. TCDD, det farligaste dioxinet dödar försöksdjur vid lägre doser än något annat ämne. Dioxiner är cancerframkallande och immunförsvarssänkande. Karaktäristiskt för dessa ämnen är att de bryts ned ytterst sakt i naturen. De har också en tendens att ansamlas i levande organismer. Det har från forskarhåll framkommit att bromerade dioxiner kan innebära liknande risker. Detta bör undersökas grundligt.

Utsläppen från en sopförbränningsanläggning innehåller dessutom bland annat bly, kvicksilver, kadmium, kväveoxider och saltsyra. Ämnen som är ovedersägliga miljöfaror. Saltsyran, svaveldioxiderna och kväveoxiderna bidrar till försurningen och till att försämra folkhälsan. Sopor är det mest fösurande bränslet man kan använda räknat per energienhet. Kviksilver, bly och kadmium är ämnen som på grund av sin farlighet helt borde försvinna.

Bly kan ge skador på nervsystemet och blodbildande organ. Sopor som bränsle ersätter oftast olja, då eldningsolja nr 5. Jämfört med eldningsolja 5 innehåller avfallet ca 2 000 gånger så mycket bly. Forskarrön har på sista

tiden konstaterat att bly även i låga koncentrationer kan ge livslånga inlärningshinder för barn.

En sopförbränningsanläggning producerar förutom utsläppen till luft, en aska med en hög halt av miljöfarliga ämnen. Forskare vid växtteknologiska institutionen i Lund har konstaterat att risken för urlakning till grund- och ytvatten är större från aska än från icke förbränt avfall. Sopförbränningsaska läggs i Sverige på kommunala tippar. I Västtyskland behandlas avfallet som riskavfall på grund av tungmetallläckaget. Vi anser att aska från sopförbränningsanläggningar ska behandlas som miljöfarligt avfall.

Den förbränning som förekommer vid sjukhus och krematorier bör också ha effektiv rening, eftersom denna förbränning bl.a. sprider kvicksilver.

Årets budgetproposition innehåller förslag på en avfallsavgift som skall tas ut på avfall som deponeras. Vi anser att en avfallsavgift även ska tas ut på avfall som lämnas till förbränning. Det behövs forskning och utveckling kring avfallshantering, både vad gäller ny teknik och sorteringsystem. Avfallsavgiften skall finansiera sådant utvecklingsarbete.

Inga nya sopförbränningsanläggningar skall få byggas och de anläggningar som är i drift i dag ska avvecklas. Förbränning av vårt avfall kan aldrig bli en miljömässigt acceptabel verksamhet.

Vi anser att för sophanteringsanläggningar bör koncession endast beviljas tre år i taget eftersom den tekniska utvecklingen och miljökraven ändras fort.

Avfallstransporter

Ett problem med sopförbränningsanläggningarna är deras stora upptagningsområden som medför långa transporter. Ett exempel är Gästaverken i Linköping. En av de ca 20 kommuner som kör sina sopor till denna anläggning är Stenungsund. De transporterar alltså sopor 30 mil. Den totala transportsträckan för sopor som förbränns i Linköping är ca 85 000 mil, dvs. 20 varv runt jorden. Men även om sopförbränningsanläggningen ligger relativt nära kan de totala transportsträckorna bli oacceptabelt långa på grund av mängden sopor. Miljöprojekt Göteborg har räknat ut att Hisingens samlade avfallsmängder uppgår till 76 900 ton/år. Hisingens sopbilar kör ca 100 000 mil/år. Det motsvarar att 5 000 fullastade långtradar kör 25 varv runt jorden/år. Även ur denna aspekt är minskningen av mängden avfall angelägen. En övergång till det mest miljövänliga transportsystemet måste ske och vid miljökonsekvensanalyser måste även transportererna vägas in.

Deponering

Även om en storskalig satsning på mindre avfallsmängder, källsortering, återanvändning och återvinning lyckas kommer restprodukter att behöva deponeras. Detta ställer stora krav på konstruktion av nya tippar och åtgärder på äldre.

Regeringen föreslår att deponigas före 1993 års utgång skall utvinnas eller facklas av. Vi anser att det inte skall tillåtas att gasen facklas av. Den ska tas till vara. Tekniken är mycket enkel, därför skall detta vara genomfört inom

ett år från riksdagens beslut. Metangasutvinning förbättrar miljösituationen vid tipparna bl.a. genom att lakvattnet blir något mindre miljöfarligt.

Ett annat sätt att ta vara på avfallens energinnehåll är kompostering. Hus-hållens och även exempelvis större matsalars och vissa livsmedelsindustriers organiska avfall lämpar sig utmärkt för kompostering. Förutsättningen för att få en bra produkt efter kompostering är en väl fungerande källsortering.

Vid nya tippar behövs stora insatser för att minska tillrinning av ytvatten. Lakvattnet bör tas om hand i anslutning till avfallstippen och inte tas orenat till det kommunala avlopps nätet. Naturanpassade reningsmetoder, som infiltration, markbäddar och mark – växtsystem har gett goda resultat och bör utvecklas.

Ett problem med återvinningsverksamheten sett ur ett kommunalt perspektiv är svårigheten att finna lönsam avsättning för det insamlade materialet. Vi anser att samhället måste ta ansvar för en samordnad organisation för avsättning av återsamlat sorterat material från kommunerna.

Eftersom kommunerna har ansvar för insamling av hushållsavfall och eftersom källsortering kommer att bli huvudprincipen så kommer kommunerna i ett underläge. Uppköparna vet att tillgången på returmaterial är garanterad och kan därför pressa priserna långt under kommunernas kostnader för insamlingen. Staten bör därför bygga upp en organisation som köper av kommunerna och antingen säljer vidare eller återvinner själv. Kommunerna bör också ingå som delägare i denna verksamhet.

Ett krav på återvinningsindustrier bör vara att de inte genererar nya miljöproblem genom sin återvinningsverksamhet.

En ämnesgrupp som innebär stora risker är s.k. plana PCB. Deras effekter liknar dioxinernas. De är ungefär hälften så aktiva som de farligaste dioxinerna men de förekommer i så höga halter att den toxiska effekten kan bli upp till tre gånger farligare. På grund av att de bryts ned ytterst långsamt eller i vissa fall inte alls och ansamlas i fettvävnaden ger de långtidsverkningar på människor och djur. I Västtyskland har ett flertal projekt dragits igång för att avlägsna PCB-haltiga kondensatorer. I Sverige där PCB sedan lång tid är förbjudet läggs exempelvis äldre lysrörsarmaturer som innehåller PCB på soptippar. Detta är ett oacceptabelt handlingssätt. Vpk anser att insatser bör göras för att sortera bort material som innehåller PCB från den ordinära avfallshanteringen. Detta PCB-haltiga material bör behandlas som miljöfarligt avfall.

PCB har i Sverige ersätts med klorparaffiner, också de en grupp klorerade kolväten. Klorparaffiner är i sig en miljörisk. Dessutom kan klorparaffiner ge upphov till PCB vid förbränning.

Miljöfarligt avfall behandlas i en separat motion.

Slam från kommunala reningsverk

Spridning av slam från kommunala reningsverk är ett sätt att åstadkomma en recirkulation så att till jorden återförs vad som tagits därifrån in de färdiga produkterna. Detta är något bra och eftersträvänt. Problemet är att i reningsverken sammanblandas allt avfall, även sådant som innehåller skadliga beståndsdelar, som tungmetaller, lösningsmedel och andra gifter.

Gränsvärden måste fastställas, som är så låga att åkermarkens produktionsförmåga och näringsbalans inte förstörs och så att produkternas kvalitet inte påverkas. I avvaktan på att sådana gränsvärden fastställs bör inte spridning av slam på åkermark tillåtas.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen att ansvaret för att få fram ett godtagbart slam före 1995 läggs på kommunerna, som en del i deras avfallsplanering. Vi anser att gränsvärden bör fastställas på nationell nivå.

Vi delar uppfattningen att en genomförd källsortering kommer att förbättra kvaliteten på slamm. De förbud vi, i annat sammanhang, föreslår mot produktion, användande av vissa farliga ämnen och produkter kommer också att bidra till ett bättre slam.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av en i grunden förändrad produktion och konsumtion och om de globala perspektiven,

2. att riksdagen beslutar om förbud mot PET-flaskan, både engångsflaskan och returflaskan,

3. att riksdagen beslutar om förbud mot aluminumburk, som dryckesförpackning,

[att riksdagen beslutar om införande av förpackningsskatt,¹⁾

[att riksdagen hos regeringen begär förslag på utformning av förpackningsskatt i enlighet med vad som i motionen anförts,¹⁾

4. att riksdagen beslutar att import av förpackningar innehållande PVC förbjuds,

5. att riksdagen hos regeringen begär att förhandlingar upptas med livsmedelstillverkare och importörer om etablerandet av ett retursystem för glasburkar,

6. att riksdagen beslutar att kommunerna fr.o.m. den 1 januari 1993 skall ha ansvaret för omhändertagande av allt avfall,

7. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att lämna förslag på vilket ekonomiskt och annat stöd från staten kommunerna behöver för att kunna ta över detta ansvar,

8. att riksdagen beslutar att producenter, importörer och andra ansvariga för produktflöden i en kommun skall vara skyldiga att lämna de uppgifter kommunen behöver för avfallsplanering och miljötillsyn,

9. att riksdagen hos regeringen begär en plan över genomförande av källsortering i hela landet,

10. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i renhållningslagen att det tydligt uttrycks att källsortering är grundprincipen för avfallshantering.

11. att riksdagen beslutar att inga nya sopförbränningsanläggningar får tas i bruk samt att de befintliga anläggningarna skall avvecklas,

12. att riksdagen beslutar att aska från sopförbränningsanläggningar skall behandlas som miljöfarligt avfall,

13. att riksdagen hos regeringen begär förslag på åtgärder för att förse krematorier och sjukhus med godtagbar reningsutrustning.

14. att riksdagen beslutar att en avfallsavgift skall införas även på avfall som lämnas till förbränning och att inkomsterna från detta avgiftssystem skall bekosta forsknings- och utvecklingsinsatser inom avfallsområdet,

15. att riksdagen beslutar att koncession för sopförbränningsanläggningar beviljas för högst tre år,

16. att riksdagen beslutar att deponigas skall utvinnas,

17. att riksdagen beslutar att utvinning av deponigas skall vara genomförd inom ett år från riksdagens beslut

18. att riksdagen beslutar att lakvatten från avfallstippar skall tas om hand i anslutning till tippen,

19. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en samhällsägad återvinningsorganisation,

20. att riksdagen beslutar om förbud mot spridning av slam på åkrar i enlighet med vad som i motionen anförts.

Stockholm den 21 januari 1990

Lars Werner (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Ylva Johansson (vpk)

Annika Åhnberg (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)